

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

**УКРАЇНСЬКИЙ ВИБІР:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**Демократичні вибори
в Україні:
принципи, механізми та
технології реалізації**

**ПРЕС – ДАЙДЖЕСТ
I квартал 2019 р.**

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Відділ наукової інформації та бібліографії

*Український вибір:
виклики та перспективи*

**Демократичні вибори
в Україні:
принципи, механізми та технології
реалізації**

**ПРЕС – ДАЙДЖЕСТ
I квартал 2019 р.**

**Запоріжжя
2019**

УДК 324(477)(048)

ДЗ1

ДЗ1 Демократичні вибори в Україні: принципи, механізми та технології реалізації : прес-дайджест. І кв. 2019 р. / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР, Від. наук. інформації та бібліографії ; [підгот. Ю. Щеглова ; ред. Т. Пішванова]. – Запоріжжя : [ЗОУНБ], 2019. – 28 с. – (Український вибір: виклики та перспективи).

2019 рік очікувано буде непростим. Крім труднощів, зумовлених нестухаючою військовою агресією РФ, напруженості ситуації у країні додадуть внутрішньополітичні чинники, зокрема президентські та парламентські вибори, що мають відбутися, відповідно, наприкінці березня і жовтня цього року.

Вдруге парламентські та президентські вибори відбуватимуться в один рік, з невеликим часовим інтервалом, і, цілком ймовірно, супроводжуватимуться значним загостренням політичної боротьби. Результати виборів 2019 р. мають дати відповідь на ключові питання: чи продовжить Україна курс на європейську інтеграцію, чи будуть новообрані вищі владні інститути здійснювати політику реформ, які політичні лідери та політичні сили візьмуть на себе відповідальність перед суспільством за їх реалізацію та результати. Відповіді на ці питання, в першу чергу, залежать від українських виборців, а також від кандидатів і політичних сил, які змагатимуться за народну довіру.

* * *

Нестерович В.

Поняття, види та система виборчих органів

Проведення будь-яких виборів неможливо уявити без інституцій, які забезпечують їх підготовку, організацію та проведення. Такі інституції у конституційному праві прийнято називати виборчими органами, під якими слід розуміти спеціалізовані органи публічної влади, до повноважень яких належать організація, підготовка та проведення виборів, встановлення їх результатів, а також здійснення контролю за ходом проведення виборів. Практика проведення виборів наочно засвідчила, що виборчі закони, якими б вони досконаліми не були, самі по собі не можуть гарантувати чесні та демократичні вибори. Для цього також потрібні спеціалізовані інституції з організації підготовки та проведення виборів.

Виборчим органам властива низка ознак, які визначають їх особливий конституційно-правовий статус з-поміж інших органів публічної влади. До їх числа варто віднести наступні ознаки. По-перше, особливий порядок формування виборчих органів, який здійснюється у чітко встановленому законом порядку виключним колом суб'єктів. По-друге, повноваження членів виборчих органів зазвичай обмежені певний строком, а дострокове припинення їх повноважень можливо лише з визначених законом підстав.

По-третє, виключним колом компетенції виборчих органів, до якої належить забезпечення організації підготовки та проведення виборів, а доволі часто і референдумів. По-четверте, самостійність виборчих органів у своїй діяльності, у зв'язку з чим їх рішення можуть скасовуватися лише в установленому законом порядку вищестоящими виборчими органами або органами судової влади. По-п'яте, фінансування діяльності виборчих органів здійснюється безпосередньо з державного або місцевого бюджетів, у яких окремими статтями передбачаються кошти для діяльності виборчих органів. По-шосте, виборчі органи, як правило, мають колегіальний характер своєї діяльності, хоча у зарубіжному досвіді є поодинокі випадки певного відходу від цього правила.

Виборче законодавство України передбачає триступеневу систему виборчих комісій: 1) Центральна виборча комісія; 2) окружні (на президентських та парламентських виборах) та територіальні (на місцевих виборах) виборчі комісії; 3) дільничні виборчі комісії. Триступенева система виборчих комісій України дозволяє належним чином організувати проведення виборів та швидко встановити результати їх проведення на усіх рівнях.

Виборчі комісії під час проведення виборів в Україні здійснюють п'ять важливих функцій. До таких слід віднести: 1) організаційно-правову функцію - забезпечення організації процесу підготовки та проведення виборів, а також встановлення їх результатів; 2) контрольно-наглядову функцію - здійснення контролю за дотриманням виборчого законодавства, розгляд заяв та скарг суб'єктів виборчого процесу; 3) нормотворчу функцію - прийняття у межах своїх повноважень правових актів, для організації підготовки та проведення виборів, а також встановлення їх результатів; 4) консультативно-методичну функцію - надання усієї необхідної інформації суб'єктам виборчого права про порядок підготовки та проведення виборів, роз'яснення особливостей застосування тих чи інших виборчих процедур та правил; 5) фінансово-розпорядчу функцію - розпорядження бюджетними коштами, які виділені для організації процесу підготовки та проведення виборів, а також на оплату праці членів виборчих комісій.

Виборчі органи під час здійснення своєї діяльності можуть мати різні види, які не обмежуються лише межами однієї класифікації. Виходячи з різних критеріїв типології виборчих органів, слід назвати такі основні їх види:

- 1). За часом дії:

1. Виборчі органи, які діють на постійній основі, - мають постійний характер своєї діяльності та не обмежуються лише часом організації підготовки та проведення виборів. В Україні постійно діючими виборчими органами є Центральна виборча комісія, територіальні виборчі комісії та закордонні виборчі дільниці.

2. Виборчі органи, які діють на тимчасовій основі, - створюються напередодні проведення виборів з метою забезпечення організації їх підготовки та проведення, а після офіційного оприлюднення результатів виборів припиняють свою діяльність. Створення виборчих органів на тимчасовій основі ґрунтується передусім на прагматичному підході, зміст якого полягає у відсутності необхідності функціонування усієї системи виборчих органів у державі у міжвиборчий період. В Україні до числа виборчих органів, які діють на тимчасовій основі, слід віднести окружні та дільничні виборчі комісії.

2). За ієрархічною підпорядкованістю виборчих органів:

1. Загальнонаціональні виборчі органи - спеціалізовані колегіальні органи державної влади, які зазвичай здійснюють свої повноваження на постійній основі та поширюють свою діяльність на всю територію держави. Загальнонаціональні виборчі органи очолюють систему виборчих органів на президентських, парламентських, а доволі часто і на місцевих виборах, а також здійснюють консультативно-методичне забезпечення виборчих органів нижчого рівня. В Україні загальнонаціональним виборчим органом є Центральна виборча комісія.

2. Територіальні виборчі органи - спеціалізовані колегіальні органи, до повноважень яких належить організація підготовки та проведення виборів у межах відповідного територіального виборчого округу. Територіальні виборчі органи є органами вищого рівня щодо всіх дільничних виборчих органів у межах відповідного територіального виборчого округу. В Україні до такого роду виборчих органів варто віднести два підвиди: а) окружні виборчі комісії, які утворюються на виборах Президента України та виборах народних депутатів України; б) територіальні виборчі комісії, які утворюються при проведенні місцевих виборів.

3. Дільничні виборчі органи - спеціалізовані колегіальні органи, до повноважень яких належить організація та проведення виборів у межах відповідної виборчої дільниці. Дільничні виборчі органи є найнижчим рівнем у системі виборчих органів та найбільш наближеними до виборців. Дільничні виборчі органи у науці та практиці виборчого права доволі часто

позначають також терміном «місцеві виборчі органи». Виборче законодавство України містить термін «дільничні виборчі комісії» та саме їх вносить до цього виду виборчих органів.

3) За видом виборів, на якому утворюються:

1. Виборчі органи, які утворюються на президентських виборах, - спеціалізовані колегіальні органи, що утворюються для організації процесу підготовки та проведення виборів Глави держави. В Україні систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення виборів Президента України, становлять: а) Центральна виборча комісія, повноваження якої поширюються на всю територію України. Центральна виборча комісія здійснює повноваження окружної виборчої комісії в закордонному виборчому окрузі; б) окружні виборчі комісії, повноваження яких поширюються на територію відповідного територіального виборчого округу; в) дільничні виборчі комісії, повноваження яких поширюються на територію відповідної виборчої дільниці.

2. Виборчі органи, які утворюються на парламентських виборах, - спеціалізовані колегіальні органи, що утворюються для організації процесу підготовки та проведення виборів членів парламенту. В Україні систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення виборів народних депутатів України, становлять: а) Центральна виборча комісія, повноваження якої поширюються на всю територію України. Центральна комісія здійснює повноваження окружної виборчої комісії в закордонному виборчому окрузі; б) окружні виборчі комісії, повноваження яких поширюються на територію відповідного одномандатного виборчого округу; в) дільничні виборчі комісії, повноваження яких поширюються на територію відповідної виборчої дільниці.

3. Виборчі органи, які утворюються на місцевих виборах - спеціалізовані колегіальні органи, що утворюються для організації процесу підготовки та проведення виборів регіональних органів публічної влади та органів місцевого самоврядування. В Україні систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення місцевих виборів, становлять: а) Центральна виборча комісія, яка є виборчою комісією вищого рівня для всіх виборчих комісій з усіх місцевих виборів; б) територіальні виборчі комісії: виборча комісія Автономної Республіки Крим; обласні виборчі комісії; районні виборчі комісії; міські виборчі комісії; районні у містах виборчі комісії (у містах з районним поділом);

селищні, сільські виборчі комісії; в) дільничні виборчі комісії. Повноваження виборчих комісій щодо підготовки та проведення місцевих виборів поширюються: а) Центральної виборчої комісії - на всю територію України; б) територіальної виборчої комісії - на територію відповідного виборчого округу або виборчого територіального округу в межах адміністративно-територіальної одиниці стосовно відповідних місцевих виборів; в) дільничної виборчої комісії - на територію відповідної виборчої дільниці стосовно кожних місцевих виборів, які проводяться на її території. Виборчі органи, які утворюються на місцевих виборах, мають найбільш розгалужену систему.

4). За змістом роботи:

1. Прості виборчі органи - спеціалізовані колегіальні органи, що утворюються лише для організації процесу підготовки та проведення виборів. Решта дотичних питань, як наприклад, проведення референдумів чи забезпечення реалізації інших форм безпосереднього народовладдя, не належать до повноважень цього виду виборчих органів.

2. Поєднані виборчі органи - спеціалізовані колегіальні органи, що виконують одночасно повноваження щодо організації підготовки та проведення виборів, референдумів, а інколи й інші організаційні форми діяльності, які є дотичними до реалізації безпосередньої демократії. В Україні до цього виду виборчих органів слід віднести Центральну виборчу комісію, до повноважень якої належить організація підготовки та проведення не лише виборів, але й референдумів. Поєднані виборчі органи можуть створюватися у разі одночасного проведення виборів та референдуму, тобто їх об'єднання у межах одного голосування виборців. За загальним правилом у разі одночасного проведення виборів та референдуму при утворенні поєднаних виборчих органів, за основу береться система виборчих комісій при проведенні виборів. Виборче законодавство України допускає можливість створення поєднаних виборчих органів на рівні окружних, територіальних та дільничних виборчих комісій у разі одночасного проведення виборів та референдуму.

5). За персональним складом:

1. Виборчі органи, які сформовані з числа незалежних представників, - спеціалізовані колегіальні органи, персональний склад яких формується з числа усіх виборців, які відповідають встановленим законом вимогам. Після набуття своїх повноважень у такого роду виборчих органах, як правило, їх члени не можуть перебувати на посадах в органах публічної влади, бути на цих виборах кандидатами та їх довіреними особами,

представниками або уповноваженими особами політичних партій та офіційними спостерігачами. Вимога щодо несумісності членства у виборчому органі з іншими видами посад в органах публічної влади або певним виборчим статусом, обумовлена насамперед унеможливленням будь-якого впливу на діяльність виборчих органів та забезпеченням їх самостійності у прийнятті рішень. В Україні до цього виду виборчих органів варто віднести усі виборчі органи - Центральну виборчу комісію, окружні, територіальні та дільничні виборчі комісії.

2. Виборчі органи, які сформовані суддівським корпусом, - спеціалізовані колегіальні органи, персональний склад яких сформовано органами судової влади та/або з числа самих суддів. Такого роду виборчі органи діють, наприклад, у Польщі де виборчі комісії на загальнонаціональному та воеводському рівнях формуються виключно з членів судів відповідного рівня. В Україні цей вид виборчих органів наразі відсутній.

3. Виборчі органи, які сформовані з службовців органів виконавчої влади, - спеціалізовані колегіальні органи, персональний склад яких сформовано з числа службовців органів виконавчої влади. Такого роду виборчі органи діють у Німеччині де виборчі комісії формуються представниками органів виконавчої влади з числа їх керівників або досвідчених службовців. В Україні цей вид виборчих органів наразі відсутній.

Таким чином, виборчим органам належить ключова роль в організації підготовки та проведення виборів, а доволі часто й референдумів. Виборчим органам властивий особливий конституційно-правовий статус з-поміж інших органів публічної влади, який гарантує їм самостійність та незалежність у здійсненні своїх повноважень. В Україні виборчі органи представлені виборчими комісіями, які є спеціалізованими колегіальними органами, уповноваженими організувати підготовку та проведення виборів до представницьких органів держаної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування і забезпечувати додержання та однакове застосування виборчого законодавства України. Виборче законодавство України передбачає триступеневу систему виборчих комісій, яка включає до себе загальнонаціональний, територіальний (окружний) та дільничний рівні.

Публічне право. - 2018. - № 3. - С. 69-77.

Президентські і парламентські вибори 2019 р.: особливості кампанії, чинники вибору громадян, наслідки для країни: позиції фахівців

Основними чинниками, що впливатимуть на вибір громадян, стануть:

- контроль над телевізором, PR-кампанії політсил;
- соціально-економічні акції влади із «задобрювання» виборців та соціально-економічна ситуація напередодні виборів;
- політична обстановка напередодні виборів;
- рівень і способи російського втручання;
- фінансова спроможність претендентів на владу.

Можна додати про можливий значимий вплив фактору «чорного лебедя» – ситуації чи події, самої по собі непередбачуваної, такої, що сколихне суспільство, «розжарить» емоції та змінить позицію багатьох виборців.

Оскільки під час президентських виборів головна боротьба розгортається між конкретними політиками, велику роль відіграватиме особистісний чинник. Йдеться, насамперед, про готовність громадян підтримувати та довіряти певному політичному лідеру. Це передбачає оцінку людьми слів і вчинків кандидатів з точки зору власних цінностей та інтересів. У підсумку більшість громадян перед голосуванням буде давати сама собі відповідь на питання: «Чи цей політик на посаді Президента зробить для України (народу) більше за інших?», «Чи зможе цей політик краще за інших захистити Україну від Росії?», «Чи здатен цей політик ставити інтереси країни вище за власні?». Проблема полягає в тому, що для частини громадян потрібні ствердні відповіді на всі питання, друга частина готова прийняти рішення на користь «меншого зла», ще частина може робити вибір не критично, приймаючи на віру лише слова різних кандидатів. У зв'язку з цим зростає загроза, що значна частка наших співгромадян свій вибір ставить у залежність від кількості та якості присутності потенційних кандидатів на телеекранах чи в соцмережах. Проте керувати чи вдавати керування з допомогою влучних твітів, тележартів чи глянцю неможливо в умовах нинішньої України.

На жаль, малозначимим для більшості виборців під час визначення власних політичних уподобань залишиться зміст передвиборчих програм кандидатів і політичних сил. Це обумовлено традиційною для українського виборця рисою політичної культури, з орієнтацією на

персоналії, а не на ідеї та програми. Тому дуже затребуваною стає широка інформаційно-роз'яснювальна робота щодо змісту і програм політиків, яку на засадах критичної об'єктивності можуть зробити лише інституції громадянського суспільства.

Ключові теми і проблеми, навколо яких розгортатиметься політична боротьба між учасниками президентських і парламентських виборів, стануть предметом жорсткого змагання учасників виборчих перегонів. Адже представлення як найбільш важливого для країни власного порядку денного – важлива запорука успішності кампанії. Тому в інформаційно-медійному просторі пропонуватимуться кілька поглядів на проблем країни та на способи їх вирішення. Далеко не всі будуть реально значимими чи першочерговими, чи реалістичними. Головні загрози в інформаційному дискурсі представлятимуть спроби нав'язування недержавницьких «чужих» інтересів і рецептів та розгул безвідповідального популізму в обіцянках виборцям.

Загальними темами, хоча й з різним ступенем пріоритетності у своїх кампаніях та з різними про позиціями вирішення, стануть:

- реформи – суспільні зміни – відповідальність влади – оновлення влади;
- соціальні проблеми – зарплати-доходи, зростання цін, комунальні платежі, безпека громадян, здоров'я людей;
- війна – мир, НАТО – ЄС;
- корупція – антикорупційна боротьба – деолігархізація.

Наслідки вибору громадян під час президентських і парламентських виборів 2019 р. будуть принципово значущими для країни. Це обумовлюється хронополітичними особливостями стану світу та України як його частки. Рівень викликів і загроз доходить до критичного. Якщо політичний клас країни, що прийде до влади після виборів, не зможе адекватно відповісти на ці виклики часу, наше майбутнє як держави та як народу стане незабезпеченим. Такою високою є ставка на цих виборах.

Зміна вектора розвитку країни у плані зовнішньо-політичної орієнтації зараз неможлива. Нині домінує і в позиціях більшості правлячого класу, і в суспільних настроях прозахідна орієнтованість. Проросійська позиція є маргінальною і непопулярною. Тут можливі лише відносно незначні модифікації курсу. Ймовірність реваншу «колишніх», навіть за безсумнівно значних зусиль Росії вивести їх з обозу української політики на перший план, оцінюється як незначна. Хоча загравати з ними

та використовувати їх буде багато хто, потенціал їх впливу на формування державної політики радикально не зміниться.

Щодо внутрішніх векторів розвитку країни, то спектр можливих змін є дуже великим, залежно від того, який зі сценаріїв після виборів стане реальністю. За перемоги нинішньої групи політичного класу зміни політики будуть мінімальними: декларації реформістські за значної імітаційності новацій.

У разі перемоги представників (умовно) демократичної опозиції оновлення курсу буде дуже значним. Хоча зміст новацій може коливатися від радикального популізму до глибоких інноваційних проривів.

У сценарії «ніхто не переміг» , коли виникне новий хиткий баланс з явним посиленням консервативно-проросійських сил, внутрішня політика нагадуватиме флюгер під час перемінної погоди.

У кожному з цих трьох сценаріїв є ризики та негатив, проте є й свої позитиви. У першому, який має ознаки еволюційного, досить високим є ризик стагнації політсистеми та країни, з підривом життєздатності вже у близькому майбутньому. При цьому буде спостерігатися прагнення правлячого класу підтримувати внутрішню стабільність через баланс між своїми інтересами та вимогами критиків з опозиційних сил та громадянського суспільства.

У другому сценарії, проривному, високими є ризики серйозного підриву відносної стабільності соціуму через можливі радикальні новації, політичні реформи і спроби провести зміни у стратегії внутрішнього розвитку та їх саботаж з боку певних олігархічно та консервативно орієнтованих груп. При цьому можливою стане політика ефективного розвитку та соціально-економічного прориву в перспективне майбутнє для країни.

У третьому сценарії – гальмівному – найбільш вірогідними стануть не лише стагнація, непослідовність політики, але й реванш в окремих напрямках колишніх «регіоналістських» політиків і політик. Така ситуація матиме одним з наслідків збереження відносного балансу та суспільного порядку, за загрози наростання і радикалізації вимог від активних суспільних груп і рухів, й нового вибуху. Це найбільш негативний сценарій, адже вікно можливостей тут зачинене. Сценарій повного реваншу «домайданівських» політиків надто мало ймовірний, тому до прогностичного аналізу не береться.

Національна безпека і оборона. - 2018. - № 3-4. - С. 97-105.

Вплив засобів масової інформації на виборчий процес в Україні

Засоби масової інформації (далі - ЗМІ) у сучасному суспільстві є одним із найвпливовіших соціальних інститутів. Вони займають вагомe місце в системі соціального відтворення суспільства, забезпечують циркуляцію інформації, виступають посередником у процесі її обміну, сприяють розвитку таких основних завдань демократичної держави, як гарантування рівного доступу громадян до інформації, збалансоване висвітлення найбільш важливих питань. Через сприйняття та незавжди критичне осмислення такої інформації відбувається формування соціальних структур та громадської думки, що деякою мірою визначає уподобання членів суспільства, впливає на їхню життєву позицію, світоглядні орієнтири, вибір. Політична влада у багатьох країнах світу у ХХІ столітті активно використовує засоби масової інформації, витрачаючи при цьому значну кількість коштів на фінансування у цій сфері. Тому проблема їх впливу на виборчий процес та результати виборів має велике значення в умовах інформаційного суспільства.

Роль засобів масової інформації у виборчому процесі проявляється в інформаційній діяльності щодо висвітлення виборів та забезпеченні ведення передвиборної агітації на умовах, визначених у законодавстві. Діяльність ЗМІ у виборчому процесі регулюють Закони України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів», «Про місцеві вибори», «Про всеукраїнський референдум», «Про Центральну виборчу комісію». Аналіз цих законів дає підстави визначити завдання ЗМІ під час виборчого процесу:

- інформування виборців про діяльність організаторів виборів;
- проведення суб'єктами виборчого процесу передвиборної агітації;
- надання актуальної інформації про кандидатів, політичні партії, виборчі блоки.

На відміну від завдань ЗМІ та умов їх використання, процес демократизації виборчого процесу під впливом ЗМІ на законодавчому рівні належним чином досі не визначено. Одним із принципів, який покладений в основу ведення передвиборної агітації шляхом використання ЗМІ, є висвітлення виборчого процесу на засадах об'єктивності, неупередженості та збалансованості. Однак такий принцип

часто порушується, і це може пояснюватися, по-перше, нерівними можливостями доступу до ЗМІ різних політичних сил; по-друге, сприянням окремими телевізійними каналами певним політичним силам; по-третє, відсутністю незалежних потужних ЗМІ, що унеможливило б справедливе висвітлення виборчого процесу. У зв'язку з цим можемо погодитись з І. В. Бойчуком стосовно того, що фраза «перемагає той, хто володіє інформацією» трансформувалася у «перемагає той, хто краще нав'язує інформацію». Адже, контролюючи засіб(-оби) масової інформації, політик нав'язує власну політичну рекламу та антирекламу, яка, як правило, не спрямована на висвітлення правдивої інформації. Напоказ виставляються лише ті «факти», які однобічно впливають на свідомість громадян та сприяють перемозі. Таке маніпулювання не тільки викривляє громадську думку, а й підриває довіру населення до прозорості та об'єктивності виборчого процесу.

Інформація, яку транслюють засоби масової інформації, здійснює вплив насамперед на потреби та інтереси людей, формуючи мотивацію до конкретної політичної поведінки, яка не сприймається як нав'язана. Якщо психологічний вплив на населення взяти за 100 %, то вплив ЗМІ на свідомість буде становити 20 %, а на підсвідомість – 80 %.

Те, що засоби масової інформації підвищують рівень поінформованості широких мас населення, є беззаперечним. Разом із тим зростаючий потік повідомлень масової комунікації може ненавмисно перетворити енергію людей з активної участі на пасивне знання. Тобто вже готова інформація «складається» в голові й не потребує глибокого осмислення, на відміну від такого отримання інформації, коли вона є лише стимулюючим чинником для подальшого самостійного пошуку.

Закони України «Про вибори народних депутатів» та «Про вибори Президента України» визначають передвиборну агітацію як здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата або партію. Задля досягнення бажаного результату в період передвиборної кампанії впроваджуються політичні технології, такі як, PR, теледебати, стратагеми, сирій соціологічний піар, які широко використовуються як самими політиками, так і підконтрольними їм ЗМІ.

Слід зазначити, що кількість коштів, яка витрачається на політичну рекламу, – одна з найбільших витрат у період передвиборної агітації. Станом на 2016 рік половину коштів, які партії отримали в рамках державного фінансування, вони витратили на рекламу. Із 162, 7 млн., які

загалом витратили партії, на використання ЗМІ було спрямовано 63,4 млн., або 39 %. Для порівняння: на заробітну плату витратили 9,9 млн., або 6 %, а на оренду приміщень – 10,6 млн., або 7 % від загальної суми.

Деякі європейські країни взагалі забороняють платну передвиборну агітацію на телебаченні. Це такі країни, як Франція, Данія, Бельгія, Великобританія, Німеччина, Швеція, Швейцарія тощо. Насамперед така заборона була викликана порушенням принципу рівності кандидатів, тобто більш заможні мали більше можливостей для поширення реклами, і виборча кампанія перетворювалась на «гонку фінансових озброєнь». Окрім того, реклама значно знижувала інтелектуальний рівень дискусії і була спрямована на висвітлення кандидата у більш вигідному світлі або була спрямована на знищення опонента. Водночас більшість цих країн зобов'язує телевізійні канали надавати рівну кількість безкоштовного ефірного часу для кандидатів. У Франції за шість місяців до виборів забороняється будь-яка платна реклама в пресі, на радіо та телебаченні, а обсяг безкоштовної реклами суворо обмежений. Процес надання безкоштовного ефірного часу регулюється Вищою аудіовізуальною радою. Цей орган визначає розподіл часу між конкретними кандидатами, враховуючи необхідність представити усі політичні сили. Для президентських виборів визначений чіткий ліміт часу кожного кандидата у першому та другому турі.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що, по-перше, натепер в Україні більша половина коштів, які надходять із державного бюджету, витрачаються партіями та кандидатами на політичну рекламу; по-друге, більш заможні кандидати (партії) мають більше можливостей виходу в ефірний час для агітації; по-третє, в період передвиборних агітацій суб'єкти виборчого процесу вдаються до брудних технологій задля досягнення результату, через що більшість громадян не має довіри до соціальних інститутів держави.

Посилаючись на досвід зарубіжних країн, ми вважаємо за необхідне заборонити або значно обмежити політичну рекламу під час виборчого процесу. З одного боку, це може призвести до поширення так званої «джинси», тобто прихованої реклами, тому впровадження такої політики має йти поряд із посиленням відповідальності за її порушення. Окрім заборони або обмеження платної реклами, важливо встановити ліміт безкоштовної реклами, дотримуючись принципів рівності та пропорційності. Тобто, якщо розподіляти час між усіма політичними силами, вплив фінансового складника на засоби масової інформації

нівельюється, і це забезпечить більш об'єктивне висвітлення інформації у ЗМІ, значно підвищить рівень такої реклами. Регулювання у цій сфері має здійснювати Національна Рада з питань телебачення та радіомовлення.

Проте, незалежно від встановлення заборон чи обмежень для політичної реклами в період передвиборної агітації, основною метою будь-якої демократичної країни має бути забезпечення плюралізму політичних дебатів, зокрема, через гарантування рівних прав для кандидатів. Ефективне правове регулювання діяльності ЗМІ, яке поєднує в собі дійові гарантії свободи масової інформації та засоби захисту від зловживань цією свободою, – важлива та необхідна умова демократичного розвитку суспільства.

Підприємництво, господарство і право. - 2018. - № 5. - С. 172-175.

Приходько С. М., Непокупна Т. А.

Моделі електоральної поведінки в сучасному суспільстві

Характеризуючи сучасний стан розвитку постіндустріального суспільства, доцільно зупинитися на деяких його властивостях. В основі суспільного виробництва знаходяться інтелектуальні технології, знання, інформація. У цьому контексті виникає потреба змін в політичній сфері і, зокрема, системі управління. Взаємодія між суспільною структурою і політичним порядком стає однією з головних проблем влади в постіндустріальному суспільстві. Тому актуалізується питання про істотний перегляд принципів взаємодії між владою і суспільством.

Наступною важливою характеристикою сучасного суспільства є його інформаційна та мережева природа. Його функціонування відбувається у відкритих інфокомунікаційних мережах і системах, що утворюють єдину інфраструктуру. Як наслідок, спостерігається інтенсивне переміщення людської активності в якісно нове інформаційне середовище, яке стає переважаючою мережевою формою громадської самоорганізації. Розширення такої активності вимагає адекватної відповіді на цей виклик інформаційної епохи насамперед у сфері політики.

Вибори мають суттєві обмеження щодо можливостей реального впливу на діяльність органів влади. Так, право обирати владу люди мають лише періодично, а у міжвиборчий період вона фактично є безконтрольною (тому часто спостерігаються акції прямої дії або погрози їх вчинити в разі неналежного виконання владою своїх повноважень).

Крім того, будь-які вибори супроводжуються численними проблемами, які заважають справжньому волевиявленню, а частіше його просто спотворюють.

Серед них найбільшу небезпеку має застосування маніпулятивних технологій, до яких вдаються претенденти на владні посади з метою завоювання прихильності виборців. Їх головна сутність полягає у викладенні неправдивої інформації або озвучування привабливих обіцянок, які неможливо здійснити. Це робиться з метою формування відповідної мотивації у виборця, щоб він проголосував у потрібний час так, як це вигідно певному кандидату. Причому жодної відповідальності політики за недостовірність виробленої інформації не несуть. Переможці виборчих перегонів чомусь вважають голоси виборців своєрідним апіорним виправданням будь-яких своїх дій.

Але найбільшу загрозу громадському волевиявленню створює виборча та електоральна корупція, коли влада, відчуваючи невпевненість у підсумках виборів, часто вдається до порушень виборчого законодавства. Такі дії набувають значного поширення і утворюють системне явище: виборча та електоральна корупція, яка призводить до більш масштабної корупції - політичної. Електоральна корупція характеризується як «зловживання ресурсом публічної влади та протиправне використання в ході виборчого процесу владних повноважень шляхом придушення політичної конкуренції і спотворення вільного волевиявлення громадян з метою отримання політичної вигоди у вигляді результатів невільних і нечесних виборів». Влада в такий спосіб фактично унеможливує вільне волевиявлення, протиправно використовуючи наданий їй адміністративний ресурс. Якщо такі дії вчасно не припинити, їх застосування буде постійно розширюватися «від одного виборчого циклу до іншого, що в підсумку призводить до повної деформації виборчого процесу, до перетворення його в імітацію виборів».

Виборчу корупцію формально не можна розглядати як фактор, безпосередньо пов'язаний з виборчим процесом. Але насправді часто спостерігається тісний зв'язок між цими явищами. Проведення відносно вільних виборів (наявність альтернативних кандидатів, свобода агітації, таємність голосування) ще не є остаточною підставою для дійсного волевиявлення. Вільний виборчий процес має функціонувати в умовах повноцінних демократичних процесів. Натомість у перехідних країнах інститут виборів має у більшості випадків формальний, неефективний, корумпований характер. Зовнішньо вибори є вільними. Але вони часто

відбуваються в умовах відсутності вільного вибору, а також спотвореності волевиявлення громадян. Наслідки подальшого здійснення механізмів політико-електоральної корупції можуть бути достатньо жакливими. Причому не лише з точки зору реалізації окремих принципів народовладдя, а навіть можливостей громадян взагалі впливати на політичні процеси. І все це парадоксальним чином узгоджується із формально вільними виборами.

Отже, формально вільне голосування ще не забезпечує дійсного волевиявлення громадян. Існує чимало способів його спотворення. Тому необхідно запровадити більш дієві механізми захисту його результатів. Ці механізми мають запобігати загрозам, які заважають виборцям вільно висловлювати свою позицію.

У цьому контексті певний інтерес представляє концепція мислячого виборця, яку розробив німецький політолог Франц Паппі. На його думку, виборці завжди зазнають значного інформаційного впливу. При цьому не кожен цікавиться політикою настільки, щоб без такого впливу визначити свої уподобання. В цій ситуації спрацьовують певні «укорочені» способи отримання інформації: загальноновизнані «схеми» для отримання і обробки політичної інформації, «рамковий механізм» для оцінки партій та окремих політиків, «ретроспективні оцінки» їх діяльності. Тобто, виборець керується певними загальноновизнаними уявленнями, пов'язаними з попередньою діяльністю політика або політичного об'єднання. Такі уявлення зумовлюються поширеними в суспільстві стереотипами, які розповсюджуються різними інформаційними джерелами. В цих умовах громадянину важливо відсіяти ці зовнішні навіювання і визначити власні критерії вибору. На думку Ф. Паппі, мислячий виборець у плюралістичному суспільстві формує свої політичні уподобання як сумарний показник свого досвіду і наявної інформації про дії та політичні пропозиції партій. Він відбирає й опрацьовує наявну політичну інформацію за допомогою своїх інтелектуальних властивостей та прискіпливого осмислення отриманої інформації. Адже зазначені «схеми», «рамкові механізми» у людини створюються внаслідок критичного аналізу нею попередніх подій. Саме такі здібності дозволяють мислячому виборцю зробити вибір, якій відповідатиме його справжнім уподобанням.

Досить співзвучною із цією концепцією є модель «раціонального вибору». Вона виходить з того, що будь-який політичний вибір «формується на перетині, з одного боку, особистих намірів, особистого

знання і індивідуальних уподобань виборця, а з іншого - того інформаційного впливу, який створюється його оточенням». На цій підставі виділяються дві моделі мотиваційних впливів з умовними назвами: конформістська та раціонального вибору. Перша передбачає умовно вільний вибір людини. Адже при цьому вона зазнає суттєвого зовнішнього інформаційного впливу з боку свого найближчого оточення. Спрацьовує певний конформістський підхід - «бути як усі». Внутрішньо обґрунтована мотивація втрачається. Людина, яка вагається, може піддатися тим думкам, які поширюються на виборчих дільницях.

Отже, зазначені моделі дають можливість забезпечити зважений підхід не тільки під час виборів, а й за інших форм політичної участі. Саме для таких мислячих виборців, які прагнуть самостійно визначити свою позицію, здійснювати зважений та обґрунтований вибір, мають бути створені всі прийнятні умови для повноцінної реалізації свого волевиявлення, оскільки саме на них тримається справжня демократія. Звичайно, мислячим виборцям набагато складніше забезпечувати технічні умови для електоральної та інших форм політичної участі. А політикам вигідніше орієнтуватися на виборців зі споживчим ставленням до виборів. Зрозуміло, що легше пообіцяти невиконане, але приємне. Проте, це шлях в нікуди. Адже в програші залишається все суспільство.

Тепер щодо можливостей забезпечення обдуманого і зваженого голосування в умовах сучасного суспільства. Як зазначалося вище, його функціонування безпосередньо пов'язане з інформаційно-комунікаційними системами та мережами. Отже, вони мають бути впроваджені в усі сфери життєдіяльності суспільства. Але найбільш важливо активніше втілювати їх саме в політичній сфері. Повноцінне використання у практиці державної діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних технологій утворює цілісну систему електронної демократії, яка передбачає реалізацію таких принципів: підвищення мобільності влади, забезпечення інформаційної прозорості, скорочення бюрократичних витрат, підвищення якості адміністративних послуг та розширення їх спектру, зменшення корумпованості в діяльності органів влади, створення умов для повноцінної участі громадян у політичному житті.

Важливим аспектом електронної демократії є організація виборчого процесу. Механізм електронного голосування, як її важливий складовий елемент, покликаний суттєво зменшити прояви електоральної корупції та впливи виборчих маніпуляцій. За його допомогою громадяни отримують

можливість здійснити своє волевиявлення в зручний час та зручному місці (навіть вдома), тому можуть ще раз проаналізувати й оцінити свій вибір. Ще однією важливою перевагою такого типу голосування є зниження витрат на організацію виборчого процесу.

Як уже зазначалося, будь-які вибори супроводжуються різноманітними маніпулятивними технологіями. Вони використовуються у тому числі і на виборчих дільницях вже під час голосування. Наприклад, поширюється різного роду сумнівна інформація, інколи в провокативній формі, створюється занадто завищений емоційний фон. Це робиться свідомо з метою змусити виборців, які остаточно не визначилися зі своїм вибором, змінити його. Крім того, перебування у виборчій кабінці має значні часові обмеження. Тобто, на дільницях складається атмосфера, що не сприяє обдуманому волевиявленню. Навіть переконані у своїй правоті громадяни можуть піддати сумніву свої початкові і ніби обґрунтовані погляди. Отже, є нагальна потреба зменшити такі маніпулятивні впливи і забезпечити належні умови для зваженого голосування саме мислячих виборців у режимі раціонального вибору. Найбільш сприятливі умови для цього надає система електронного голосування.

Електронне голосування може відбуватися за аналогією голосування у соціальних мережах або надання інформації в «особистих кабінетах» комунальних служб. Зрозуміло, у цьому процесі існують суттєві труднощі. Головні з них пов'язані із забезпеченням захисту баз даних виборців та підсумків голосування. Також не всі володіють достатнім рівнем комп'ютерної грамотності. Звичайно, що такі загрози існують. Але ж потрібно із чогось починати та орієнтуватися на більш прогресивні форми організації виборчого процесу. До того ж варто залишити традиційне голосування бюлетенями. А тим громадянам, які прагнуть здійснити волевиявлення шляхом електронного голосування, слід надати таку можливість. Всі технічні механізми і підстави для цього є.

Електронне голосування розкриває простір для вирішення інших важливих завдань. За допомогою інфокомунікаційних технологій громадяни можуть брати повноцінну участь у розгляді численних суспільних проблем. Так можна забезпечити певний рівень представництва такого обговорення. Звичайно, що при цьому необхідно розробити механізми підрахунку результатів опитування, щоб вони обов'язково були враховані при прийнятті відповідних рішень. Також у нашому суспільстві завжди гостро стоять проблеми здійснення громадського контролю за діями владних посадовців та їх відповідальності

перед громадськістю. Система електронного голосування дає можливість громадянам контролювати діяльність органів влади, депутатів, окремих посадових осіб у постійно діючому режимі. Через певний час після виборів люди можуть висловити своє ставлення до діяльності конкретного посадовця. Причому знову ж таки, не залишаючи свого помешкання. Дуже важливо здійснювати такий контроль саме у міжвиборчий період, а електронне голосування дозволяє робити його фактично безперервним. Аналогічним чином можна проводити і відкликання депутатів, якщо вони втратили довіру своїх виборців. Наявність постійного живого спілкування громадян з політиками також сприятиме постійному відстеженню основних суспільних потреб і проблем та можливостей їх подальшого розв'язання.

Гілея. - 2018. - Вип 139(№12) Ч. 3. Політичні науки. - С. 34-38.

Грищенко І. М.

Формування публічної політики у сфері виборчого процесу

Особливістю публічної політики є те, що як держава, так і громадянське суспільство вимушені апелювати до громадян, потребуючи схвалення та суспільної підтримки обраного варіанта рішень та дій. Адже політика реалізується як через суспільство, так і через державні інститути публічної влади. Разом з тим публічна політика, регламентована демократичними процедурами, легітимізує громадську думку шляхом певних дій, зокрема, через виборчий процес легітимізує владу. Головна мета публічної політики полягає в тому, що вона є необхідною умовою існування сильної демократичної держави та одночасно головним атрибутом розвинутого громадянського суспільства. Отже, публічна політика як політика суб'єктів публічного управління, що заснована на механізмах публічного узгодження інтересів заінтересованих сторін, спрямована на досягнення суспільнозначимих цілей та вирішення суспільно важливих завдань. Одним з таких завдань є організація виборчого процесу таким чином, щоб обрані до органів публічної влади особи представляли інтереси виборців, служили народу та державі України.

Конституцією України передбачено, що організація і порядок проведення виборів визначаються законом. Правову основу відповідних виборів становлять також інші закони України, акти галузевого

законодавства (адміністративного, трудового, кримінального, кримінально-процесуального, фінансового, цивільного, інформаційного, податкового, адміністративно-процесуального, а також законодавства про освіту тощо), акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів влади, правові акти Центральної виборчої комісії. На сьогодні в цілому українське виборче законодавство розділено на кілька законів: з виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, які прийняті в різний час і по-різному регулюють одні й ті ж самі виборчі процедури.

Вперше в українському законодавстві чітко були визначені суб'єкти виборчого процесу в ст. 11 Закону України від 18 жовтня 2001 року «Про вибори народних депутатів України». Згідно з нормами цього закону до них належали:

- громадяни України, які мають право голосу (виборці);
- виборчі комісії;
- зареєстровані у встановленому законом порядку кандидати в депутати;
- партії (блоки), які висунули кандидатів у депутати;
- органи державної влади й органи місцевого самоврядування (у передбачених законом випадках);
- офіційні спостерігачі від партій (блоків) - суб'єктів виборчого процесу, від кандидатів у депутати, зареєстрованих в одномандатних округах, та від іноземних держав і міжнародних організацій.

На відміну від попереднього закону, ст. 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року суб'єктами виборчого процесу є:

- виборець;
- Центральна виборча комісія, а також інша виборча комісія, утворена відповідно до цього Закону;
- партія, що висунула кандидата у депутати;
- кандидат у депутати, зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом;
- офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі, офіційний спостерігач від кандидата у депутати в одномандатному окрузі, від громадської

організації, який зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом.

У нормах зазначених законів відбулися певні зміни, а саме, в законі 2011 року, відсутні такі суб'єкти виборчого процесу, як органи державної влади й органи місцевого самоврядування, а натомість з'явився новий суб'єкт - офіційний спостерігач.

Недоліком ст. 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України» є те, що норми цієї статті безпосередньо не визнають офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій суб'єктами виборчого процесу. Це не повною мірою відповідає ст. 79 того ж Закону, в якій говориться, що офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій реєструються Центральною виборчою комісією. Пропозиції щодо реєстрації офіційних спостерігачів подаються іноземними державами, міжнародними організаціями безпосередньо або через Міністерство закордонних справ України до Центральної виборчої комісії не пізніше, як за сім днів до дня голосування. Порядок реєстрації офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій визначається Центральною виборчою комісією. Рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій приймається Центральною виборчою комісією не пізніш як за п'ять днів до дня голосування.

Наведене є свідченням того, що офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій є суб'єктами виборчого процесу і повинні бути включені до ст. 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України».

Згідно із ст. 24 Закону України «Про вибори народних депутатів України», систему виборчих комісій, які здійснюють підготовку та проведення виборів депутатів, становлять: Центральна виборча комісія, окружні виборчі комісії, дільничні виборчі комісії.

Правовий статус зазначених комісій є неоднозначним. По-перше, статус Центральної виборчої комісії визнається Законом України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2006 року, відповідно до якого Центральна виборча комісія є постійно діючим колегіальним державним органом, який діє на підставі Конституції України, цього та інших законів України. Він наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, всеукраїнського і

місцевих референдумів в порядку та в межах, встановлених цим та іншими законами України. По-друге, члени Центральної виборчої комісії є посадовими особами.

Окружна виборча комісія є юридичною особою, має печатку, зразок якої затверджується Центральною виборчою комісією. Окружна виборча комісія є комісією вищого рівня щодо всіх дільничних виборчих комісій в межах відповідного одномандатного округу, в той час, коли дільнична виборча комісія не є юридичною особою, але має власну печатку, зразок якої затверджується Центральною виборчою комісією. Крім того, порядок утворення, вимоги до членів Комісії і функціональні повноваження членів зазначених Комісій теж є різними.

Відповідно до Закону України «Про Центральну виборчу комісію» Верховна Рада України призначає на посади та звільняє з посад членів Комісії за поданням Президента України. До складу Комісії входять 15 членів Комісії. Кандидатури осіб на посади членів Комісії попередньо обговорюються в депутатських фракціях і групах, а їх призначення проводиться за наявності висновків відповідного профільного комітету Верховної Ради України. З числа членів Комісії обираються Голова Комісії, два заступники Голови Комісії та секретар Комісії. Голова Комісії, заступники Голови Комісії, секретар Комісії, а також не менше п'яти інших членів Комісії повинні мати вищу юридичну освіту. Строк повноважень члена Комісії - 7 років. Членом Комісії може бути громадянин України, який на день призначення досяг двадцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні не менше п'яти останніх років та володіє державною мовою. Член Комісії перед вступом на посаду складає на пленарному засіданні Верховної Ради України присягу.

Законодавець наділяє Центральну виборчу комісію широкими повноваженнями, які є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами відповідного виборчого процесу чи процесу референдуму, в тому числі й відповідними виборчими комісіями і комісіями з референдумів нижчого рівня, а також органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами України.

Керівники, інші посадові чи службові особи органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, інших об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, виборчих комісій та комісій з референдуму в порядку, передбаченому законодавством, зобов'язані на

запрошення Комісії прибути на її засідання, надавати необхідні відомості і матеріали, відповідати на запитання.

Відповідними повноваженнями наділені Голова, заступник Голови, а також члени Центральної виборчої комісії. У цьому випадку акцентуємо увагу на повноваженнях члена Центральної виборчої комісії, який має право:

1) вимагати і отримувати від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, керівників та інших посадових і службових осіб підприємств, установ і організацій усіх форм власності, виборчих комісій, комісій з референдумів, політичних партій необхідну документацію, статистичні дані, бухгалтерсько-фінансові звіти та інші матеріали, а також усні та письмові пояснення з питань, віднесених до повноважень Комісії;

2) залучати до участі у підготовці окремих питань науковців, фахівців та експертів, а також працівників установ і організацій, органів державного фінансового контролю;

3) вносити пропозиції (вимоги) стосовно виборчого процесу чи процесу референдуму, що є обов'язковими до розгляду;

4) користуватися в установленому порядку банками цих органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

5) використовувати державні, в тому числі й урядові системи зв'язку;

6) входити безперешкодно у випадках, передбачених законодавством України, до приміщень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, а також бути присутніми на засіданнях виборчих комісій і комісій з референдумів;

7) виступати на засіданнях Комісії, вносити пропозиції з питань, що належать до її повноважень, вимагати по них проведення голосування;

8) бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також на засіданнях, що проводяться Кабінетом Міністрів України, у міністерствах та інших органах державної влади та органах місцевого самоврядування щодо розгляду питань з проведення виборів і референдумів;

9) ознайомлюватися з будь-якими документами і матеріалами Комісії;

10) у разі незгоди з рішенням, прийнятим Комісією, у письмовій формі викласти свою окрему думку, яка додається до протоколу засідання Комісії;

11) бути присутнім на всіх заходах, що проводяться Комісією.

На відміну від Центральної виборчої комісії до складу окружної виборчої комісії чи дільничної виборчої комісії звичайної або спеціальної виборчої дільниці можуть входити виборці, які проживають у межах території України.

Згідно зі ст. 27 Закону України «Про вибори народних депутатів України» окружна виборча комісія утворюється Центральною виборчою комісією не пізніше як за шістьдесят два дні до дня голосування у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше дванадцяти і не більше вісімнадцяти осіб.

Дільнична виборча комісія утворюється відповідною окружною виборчою комісією не пізніше як за тридцять один день до дня голосування у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії (ст. 27 Закону України «Про вибори народних депутатів України»).

На відміну від Центральної виборчої комісії повноваження окружної виборчої комісії починаються з моменту складення присяги не менше як двома третинами її мінімального складу на її першому засіданні, яке проводиться не пізніше третього дня після дня прийняття рішення про її утворення і припиняються через п'ятнадцять днів після дня офіційного оприлюднення Центральною виборчою комісією результатів виборів депутатів.

Суб'єкти виборчого процесу виступають основними-правомірними учасниками виборчих правовідносин, від них найбільшою мірою залежить структура, зміст та динаміка розвитку публічного виборчого права й публічних виборчих правовідносин. Потрібно звернути увагу на те, що Закон не називає самостійними суб'єктами виборчого процесу засоби масової інформації, незважаючи на їх широку участь фактично на всіх його стадіях. Це можна пояснити особливим статусом ЗМІ, які згідно з виборчим законом не беруть безпосередньої, самостійної участі у виборчому процесі, а також наявністю в них специфічної мети - формування поведінки електорату. Також не виступають самостійними суб'єктами виборчого процесу довірені особи кандидатів у депутати й уповноважені особи від партій (блоків), оскільки їх повноваження є похідними від повноважень кандидатів у депутати, партій (блоків).

Аналіз норм ст. 34 Закону України «Про вибори народних депутатів України» свідчить, що на засіданні Центральної виборчої комісії мають також право бути присутніми без дозволу чи на запрошення: 1) кандидати у депутати, їх. довірені особи та уповноважені особи партій (разом не

більше двох осіб від однієї партії, не більше однієї особи від одного кандидата); 2) офіційні спостерігачі від громадських організацій, які отримали дозвіл мати офіційних спостерігачів під час виборів депутатів (разом не більше двох осіб від однієї громадської організації); 3) офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій; 4) представники засобів масової інформації (не більше двох осіб від одного засобу масової інформації).

На засіданнях окружної чи дільничної виборчої комісії, у тому числі при підрахунку голосів та встановленні підсумків голосування, на виборчій дільниці в день голосування у приміщенні, де проводиться голосування мають право бути присутніми без дозволу чи на запрошення відповідної комісії лише такі особи: члени виборчих комісій вищого рівня; кандидати у депутати, їх довірені особи, уповноважені особи партій (не більше однієї особи від однієї партії, одного кандидата); офіційні спостерігачі від партій, кандидатів у депутати, громадських організацій (не більше однієї особи від однієї партії, одного кандидата, однієї громадської організації); офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій; представники засобів масової інформації (не більше двох осіб від одного засобу масової інформації).

Отже, представники засобів масової інформації є суб'єктами виборчого процесу і повинні бути визнані такими на законодавчому рівні, та бути включені до ст. 12 Закону України «Про вибори народних депутатів України».

Одним із суб'єктів виборчого процесу є довірені особи кандидатів, однак норми зазначених нами законів не вказують, що довірені особи кандидатів є повноправними суб'єктами виборчого процесу, що суперечить нормам ст. 76 Закону України «Про вибори народних депутатів України», відповідно до якого кандидату у депутати в одномандатному окрузі має право визначити із числа виборців своїх довірених осіб (не більше трьох осіб).

Довірена особа кандидата у депутати в одномандатному окрузі має право в будь-який час звернутися до Центральної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень. Це повною мірою стосується довірених осіб кандидатів місцевих рад. Згідно із ст. 63 Закону України «Про місцеві вибори» кандидат на посаду сільського, селищного, міського (міст, кількість виборців у яких є меншою, ніж 90 тисяч) голови, старости може мати не більше трьох довірених осіб. Кандидат на посаду міського (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою, ніж 90 тисяч)

голови може мати не більше п'яти довірених осіб. Кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі може мати не більше двох довірених осіб. Довірені особи кандидата реєструються відповідною територіальною виборчою комісією за поданням кандидата при наявності письмової згоди цих осіб.

Тому аналогічні зміни щодо суб'єктів виборчого процесу повинні бути внесені і у цей Закон.

Отже, офіційних спостерігачів від іноземної держави та міжнародних організацій, які зареєстровані Центральною виборчою комісією, а також офіційно зареєстрованих представників засобів масової інформації, потрібно розглядати повноправними суб'єктами виборчих правовідносин.

Також недоліком нового Закону України «Про вибори народних депутатів України» є те, що норми цього Закону безпосередньо не визнають суб'єктами виборчого процесу органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Якщо попередній Закон зазначених суб'єктів визнавав суб'єктами виборчого процесу, то норми нового Закону не визнають органи державної влади та органи місцевого самоврядування суб'єктами виборчого процесу.

Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - № 11. - С. 90-96.

**Демократичні вибори
в Україні:
принципи, механізми та технології реалізації**

**Прес – дайджест
I квартал 2019 р.**

Підготувала: *Ю. Щеглова*
Редактор: *Т. Пішванова*
Комп'ютерна верстка: *Г. Мацієвська*

Наклад 40 прим.
Віддруковано у Запорізькій ОУНБ
просп. Соборний, 142, Запоріжжя, 69095

Відділ наукової інформації та бібліографії
Телефон: (061) 787-53-57
Ел. пошта: bibliograf.zounb@ukr.net, bibliograf@zounb.zp.ua

**ЗАПОРІЖЖЯ
ПР. СОБОРНИЙ, 142
061 787 53 57**

**BIBLIOGRAF.ZOUNB@UKR.NET
BIBLIOGRAF@ZOUNB.ZP.UA**

**FACEBOOK.COM/BIBLIOGRAF.ZOUNB
YOUTUBE.COM/BIBLIOGRZOUNB**

ZOUNB.ZP.UA